

MISTICISMUL ȘI ESTETICA: TRĂIRI SPIRITUALE ÎN ARTA TRADIȚIONALĂ A BANATULUI

MYSTICISM AND AESTHETICS: SPIRITUAL TRANSCENDENCE IN THE TRADITIONAL ART OF BANAT

Marius MATEI

Muzeul Satului Bănățean Timișoara, România
Banat's Village Museum Timișoara, Romania
marius.matei@muzeulsatuluibanatean.ro

REZUMAT

Încă din primele veacuri ale umanității, omenirea a fost înconjurată de o lume încărcată de misticism și mister, fascinantă și încă neînțeleasă în totalitate. Această fascinație pentru necunoscut și pentru aspectele spirituale ale existenței umane a fost reflectată în diversele aspecte ale culturii și religiei de-a lungul istoriei. De la ritualurile primitive ale triburilor preistorice până la elaboratul simbolism al marilor religii și filozofii antice, misticismul și misterul au fost mereu prezenți în explorarea umană a lumii și a sinelui.

CUVINTE CHEIE

misticism, estetică, emoție estetică, memorie colectivă, religie;

ABSTRACT

Since the earliest centuries of humanity, mankind has been surrounded by a world covered in mysticism and mystery, fascinating yet not entirely understood. This fascination with the unknown and the spiritual aspects of human existence has been reflected in various phases of culture and religion throughout history. From the primitive rituals of prehistoric tribes to the intricate symbolism of major religions and ancient philosophies, mysticism and mystery have always been present in humanity's exploration of the world and one's self.

KEY WORDS

Mysticism; Aesthetics; Aesthetic Emotion; Collective Memory; Religion;

În universul complex al cunoașterii umane, adesea se conturează o imagine aparent contradictorie între știință, filosofie și religie. La o analiză

In the complex universe of human knowledge, there often emerges an apparently contradictory image between science, philosophy, and

superficială, aceste domenii par să urmărească scopuri și metode divergente în căutarea adevărului și în elucidarea misterelor lumii înconjurătoare. Totuși, o privire mai atentă ne dezvăluie că, dincolo de aparențe, ele interacționează și se influențează reciproc în demersul lor de a explora esența și sensul existenței. Lucian Blaga, în lucrarea sa *Religie și Spirit*, studiază această interconectare complexă, evidențiind tendința profund umană de a căuta și de a dezvălui misterele ce străbat metafizica, religia, știința și chiar arta. (Blaga, 1942: 147) Într-un balans subtil al tradiției și esteticii, costumul tradițional din regiunea Banatului devine un simbol viu al conexiunii dintre misticism și frumusețe. Asemenea costumului, interacțiunea dintre știință, filozofie și religie poate fi percepută ca un ansamblu de elemente distincte care se contopesc într-o armonie fascinantă. În lumina ingenioasei metafore, articolul de față se angajează să aprofundeze această interacțiune subtilă, aducând în discuție modalitățile prin care spiritul uman își manifestă nevoia de a lămuri și a înțelege enigmele care îi definesc existența, asemenea unui dans grațios în costum tradițional, unde fiecare mișcare dezvăluie un nou aspect al complexității umane.

„Paleoliticul este considerat, în general, drept sursa și geneza religiei Vechii Europe. Atât el, cât și celelalte stadii culturale sunt interpretate, nu atât ca perioade, cât ca moduri de viață diferite. Este posibil ca aceste stadii ale aventurii umane să fi coexistat unul lângă altul. Unele au durat într-o regiune mai mult decât în alta, în timp ce altele au fost sărite” (Arhire, 2020: 98).

religion. At a superficial analysis, these domains seem to pursue divergent purposes and methods in the quest for truth and in elucidating the mysteries of the surrounding world. However, a closer look reveals that beyond appearances, these domains interact and mutually influence each other in their endeavour to explore the essence and meaning of existence. Lucian Blaga, in his work *Religion and Spirit*, explores this complex interconnectedness, highlighting the profoundly human tendency to seek and unveil the mysteries traversing metaphysics, religion, science, and even art. In a subtle balance of tradition and aesthetics, the traditional costume from the Banat region becomes a vibrant symbol of the connection between mysticism and beauty. Like the costume, the interaction between science, philosophy, and religion can be perceived as a collection of distinct elements merging into a fascinating harmony. In the light of this metaphor, this article endeavours to explore this subtle interaction, discussing the ways in which the human spirit manifests its need to elucidate and understand the enigmas that define its existence, akin to a graceful dance in traditional attire, where each movement reveals a new aspect of human complexity.

"The Palaeolithic is generally considered the source and genesis of the religion of Old Europe. Both it and the other cultural stages are interpreted not so much as periods but as different ways of life. It is possible that these stages of human adventure coexisted alongside each other. Some lasted longer in one region than in another, while others were skipped." (Arhire, 2020: 98)

Necunoscând modul de gândire „al populației mezolitice (6000 î. Hr.), când pe arii extinse exista o relativă unitate culturală, datorată unei ideologii mitico-religioase care gravita în jurul Marii Zeițe, personificare a Pământului Mamă, s-a constatat că această populație se circumscrie într-o religie unitară, susținută de aceleași credințe și convingeri religioase” (Arhire, 2020: 130).

Numeroși teoreticieni din domenii precum filozofia, sociologia, istoria și etnologia au încercat să dezvolte explicații consistente pentru fenomenele legate de viața spirituală umană. Rezultatele acestor eforturi au fost impresionante, generând doctrine și teorii variate de-a lungul istoriei. Toate contribuțiile evidențiază importanța crucială a relației dintre dezvoltarea culturală și evoluția spirituală a umanității. Această interdependență dintre dezvoltarea culturală și evoluția spirituală oferă o perspectivă esențială asupra modului în care umanitatea și-a definit și continuă să își reconfigureze înțelesul existenței în fața schimbării continue a condițiilor sociale, culturale și istorice. Abordând cele două mari domenii, filozofia și religia, este important să clarificăm faptul că, deși par să aibă același punct de plecare în explorarea unor teme comune, un conflict evident se conturează între ele, întrucât ideologiile acestora se desfășoară pe planuri distincte. Astfel, Mircea Florian în lucrarea sa *Misticism și Credință* evidențiază această diferență notabilă menționând că „răspunsurile religiei au, față de cele filozofice, o notă originală, ele se înfățișează de la început ca fiind certe, întrucât sunt de

"Not knowing the mindset of the Mesolithic population (6000 BCE), when there was a relatively unified cultural area due to a mythic-religious ideology cantered around the Great Goddess, personification of Mother Earth, it has been observed that this population subscribes to a unified religion, supported by the same religious beliefs and convictions."

Numerous theorists from fields such as philosophy, sociology, history, and ethnology have attempted to develop consistent explanations for phenomena related to human spiritual life. The results of these efforts have been impressive, generating diverse doctrines and theories throughout history. These contributions highlight the crucial importance of the relationship between cultural development and the spiritual evolution of humanity. This interdependence between cultural development and spiritual evolution provides an essential perspective on how humanity has defined and continues to reconfigure its understanding of existence in the face of ongoing changes in social, cultural, and historical conditions.

Addressing the two major domains, philosophy and religion, it is important to clarify that although they seem to have the same starting point in exploring common themes, an evident conflict emerges between them, as their ideologies unfold on distinct planes. In this regard, Mircea Florian, in his work *Mysticism and Faith*, highlights this notable difference by mentioning that "the responses of religion, compared to philosophical ones, have an original note; they appear from the beginning as

inspirație Dumnezeiască sau revelate" (Florian, 1946: 13).

Prin credință și misticism, religia își îndeplinește funcția de configurare a realității prin intermediul unei percepții, a unei realități superioare, caracterizată prin perfecțiune. „Ea reușește să ne desprindă de realitatea naturală, de lume, fiindcă se sprijină pe credință sau pe viziune nemijlocită, pentru că spiritual putem ancora într-o realitate supranaturală” (Florian, 1946: 20). Filozofia demonstrează că omul și-a dobândit poziția în univers, prin extinderea continuă a domeniului său experiențial, explorând sfera irealului sau a idealului. Până în prezent, gândirea a fost captivată de realitate și a neglijat importanța semnificativă a irealului, care transcende limitele experienței în sensul său tradițional. Astfel „arta devine forma cea mai răspândită a irealului, iar lipsa unei drepte aprecieri a irealului în artă se învederează în împrejurarea că artisticul, frumosul a fost adesea transpus în realitatea metafizică” (Florian, 1946: 22).

Întrepătrunderea celor două dă naștere misticismului. Acesta poate fi conceput ca o formă complexă de simbioză între religie și filozofie, în care elementele spirituale și metafizice ale religiei interacționează și se împletesc cu analizele raționale și conceptualizările filozofice pentru a oferi o perspectivă comprehensivă asupra experienței umane și a naturii ultimei a realității.

În esență, funcția primordială a misticismului constă în identificarea sau în unirea sufletului uman cu sfera divină sau spirituală, iar reciproc, divinul este perceput ca fiind identic cu sufletul uman. Misticismul

certain, as they are divinely inspired or revealed." (Florian, 1946: 13)

Through faith and mysticism, religion fulfils its function of shaping reality through a perception of a higher reality, characterized by perfection. "It manages to detach us from natural reality, from the world, because it relies on faith or direct vision, as spiritually we can anchor in a supernatural reality." (Florian, 1946: 20) Philosophy demonstrates that man has gained his position in the universe through the continuous expansion of his experiential domain, exploring the sphere of the unreal or the ideal. Until now, thought has been captivated by reality and has neglected the significant importance of the unreal, which transcends the limits of experience in its traditional sense. In this sense, "art becomes the most widespread form of the unreal, and the lack of a proper appreciation of the unreal in art is evidenced by the circumstance that the artistic, the beautiful, has often been transposed into the metaphysical reality." (Florian, 1946: 22)

The interplay of these two gives rise to mysticism. It can be conceived as a complex form of symbiosis between religion and philosophy, wherein the spiritual and metaphysical elements of religion interact and intertwine with rational analyses and philosophical conceptualizations to provide a comprehensive perspective on human experience and the ultimate nature of reality.

Essentially, the primary function of mysticism lies in the identification or union of the human soul with the divine or spiritual realm, and reciprocally, the divine is perceived as identical with the human soul. Mysticism facilitates this

facilitează această conexiune prin amplificarea și sublimarea aspectelor ireale ale experienței, transformându-le în obiectul contemplării și al reflecției în mintea umană.

Misticismul posedă și o semnificație creatoare, mai palpabilă, pentru viață; el este un sculptor al spiritelor, nu instaurator al armoniei și unității interne. „Punctul de plecare al misticismului este experiența contradicțiilor, a dizarmoniei dureroase, a conflictelor fără ieșire. Mistical este omul cu o sensibilitate chinuită și un dor infinit de armonie și dreptate, această sete călăuzește procesul mistic de contopire în aceea unitate de fericire” (Florian, 1946: 131). Adevărul misticismului nu stă în ceea ce el cunoaște, ci în ceea ce el ne face să trăim. Misticismul are ca resort un impuls natural și vital spre existența ca unitate, spre izvorul unic al realității. Misticismul primar este sentimentul rezistenței ca unitate, deci este sentimentul înrudirii noastre cu tot ce există, al legăturii inevitabile cu cosmosul. Pe scurt, este sentimentul că același sânge curge în arterele noastre ca și în arterele universului. Acest sentiment de consangvinitate al existenței și vieții, al inserării în pulsul întregii lumi vitale, este regăsit în fiecare fibră textilă țesută și cusută a costumului nostru românesc reprezentând fenomenul original al misticii. Este dorința esențială a oricărei creatoare de frumos, de a se uni cu rădăcinile sale și cu principiul ființei sale particulare, altfel spus, este această iubire naturală a părții pentru tot, unde totul reprezintă împletirea și țeserea divinului cu umanitatea.

connection by amplifying and sublimating the unreal aspects of experience, transforming them into objects of contemplation and reflection in the human mind.

Mysticism also holds a more palpable, creative significance for life; it is a sculptor of spirits, not an establisher of harmony and internal unity. "The starting point of mysticism is the experience of contradictions, of painful disharmony, of conflicts without resolution. The mystic is a person with tortured sensitivity and an infinite longing for harmony and justice; this thirst guides the mystic process of merging into that unity of happiness." (Florian, 1946: 131) The truth of mysticism does not lie in what it knows, but in what it makes us live. Mysticism is propelled by a natural and vital impulse towards existence as unity, towards the singular source of reality. Primary mysticism is the feeling of unity as resistance; thus, it is the feeling of our connection to all that exists, of the inevitable bond with the cosmos. In short, it is the feeling that the same blood flows in our arteries as in the arteries of the universe. This sense of consanguinity of existence and life, of being inserted into the pulse of the entire vital world, is found in every woven and sewn textile fibre of our Romanian costume, representing the original phenomenon of mysticism. It is the essential desire of any creator of beauty to unite with its roots and with the principle of its particular being, in other words, it is this natural love of the part for the whole, where everything represents the intertwining and weaving of the divine with humanity.

Asemenea misticismului, care își are rădăcinile în căutarea unei realități spirituale mai profunde, costumele tradiționale pot fi percepute ca un mijloc prin care indivizii își exprimă conexiunea cu tradițiile, valorile și înțelegerile lor culturale și spirituale. Atât misticismul, cât și costumele tradiționale pot fi văzute ca forme de exprimare a transcendenței și a unei realități superioare. Misticismul caută să atingă o uniune, o comuniune cu divinitatea sau cu esența ultimă a existenței, în timp ce costumele tradiționale pot fi percepute ca o expresie a unei estetici și a unor simboluri care depășesc lumea materială și conturează o legătură cu trecutul, cu natura sau cu divinul. Mai mult, misticismul, cât și costumele tradiționale pot servi ca mijloace de comunicare și de transmitere a înțelegerilor și a valorilor culturale și spirituale de la o generație la alta. Prin intermediul riturilor, ceremoniilor sau chiar al simplului port al costumului tradițional, indivizii pot perpetua și împărtăși înțelegerile lor profunde despre lume și despre existență.

Ca două fire împletite într-o țesătură subtilă, misticismul și esteticismul se contopesc într-o armonie misterioasă, ambele părți ale aceluiași întreg. Aceste două concepte nu sunt simple aspecte separate ale vieții, ci mai degrabă frați gemeni, care împărtășesc o legătură profundă, transcendențială. Comuna lor orientare a privirii este reprezentată de procesele interne ale sufletului. Valoarea lor supremă este reprezentată de intensitatea sentimentului. În „revoluția” estetică sufletul devine vasul de elecție al unor infinite bogății, necunoscute înainte. Astfel costumele tradiționale românești

Like mysticism, which has its roots in the search for a deeper spiritual reality, traditional costume can be perceived as a means through which individuals express their connection to traditions, values, and cultural and spiritual understandings. Both mysticism and traditional costume can be seen as forms of expression of transcendence and higher reality. Mysticism seeks to achieve union or communion with divinity or the ultimate essence of existence, while traditional costume can be perceived as an expression of aesthetics and symbols that transcend the material world and establish a connection with the past, nature, or the divine. Furthermore, mysticism, as well as traditional costume, can serve as means of communication and transmission of cultural and spiritual understandings and values from one generation to another. Through rituals, ceremonies, or even the simple wearing of traditional costume, individuals can perpetuate and share their profound understandings of the world and existence.

Like two threads woven into a subtle fabric, mysticism and aestheticism blend into a mysterious harmony, both parts of the same whole. These two concepts are not mere separate aspects of life but rather twin siblings, sharing a profound, transcendental connection. Their common gaze is represented by the internal processes of the soul. Their supreme value is represented by the intensity of feeling. In the "aesthetic revolution," the soul becomes the vessel of choice for infinite riches, previously unknown. Thus, the Romanian traditional costume becomes an expression of

devine expresie a misticismului, a integrării sale într-un univers nemărginit al satului românesc, al comunității din care provine și ajunge să o reprezinte prin forma estetică ce o îmbracă.

Complexitatea estetică este demonstrată astfel de înlănțuirea logic-sistemică a metamorfozei, este rezultatul unui concept reprezentativ-emoțional conservat, de-a lungul timpului datorită simțirii totemice ce a dominat întreaga existență a poporului român.

De-a lungul mileniilor, oamenii au dezvoltat o metodă specifică de evaluare a valorilor culturale, bazată pe funcțiile lor esențiale, care au variat în diferite epoci. Totodată, au elaborat concepte estetice, atribuind un caracter estetic anumitor valori care erau congruente, vitale și specifice în contextul cultural respectiv: „Frumos era deci tot ce-i făcea plăcere și bucurie omului, tot ceea ce considera el că este spre împlinirea sa.” (Bănățeanu, 1985: 285). Atribuirea de valoare estetică s-a realizat în contextul în care aceste elemente erau percepute ca fiind congruente cu idealurile, necesitățile vitale și specificul unei anumite epoci sau culturi. Către sfârșitul vieții sale, Nicolae Iorga preciza faptul că „frumosul - potrivit înțelegerii pe care i-l dă poporul - reprezintă un concept integral și o sinteză între moralitate și iubirea de armonie. Moralitatea nu este decât o frumusețe și frumusețea nu este de fapt o moralitate, lucruri pe care filozofii le deosebesc, dar poporul le pune împreună” (Iorga, 1940: 86). Astfel, în contextul artei decorative românești, frumosul se manifestă în toate aspectele sale și reprezintă un element esențial în cadrul gândirii

mysticism, of its integration into the boundless universe of the Romanian village, of the community from which it originates, and comes to represent it through the aesthetic form that adorns it.

The aesthetic complexity is thus demonstrated by the logical-systemic chaining of metamorphosis, it is the result of a representative-emotional concept preserved over time due to the totemic feeling that has dominated the entire existence of the Romanian people.

Over millennia, humans have developed a specific method of evaluating cultural values based on their essential functions, which have varied in different epochs. At the same time, they have elaborated aesthetic concepts, attributing an aesthetic character to certain values that were congruent, vital, and specific in the respective cultural context. "Beauty was therefore everything that brought pleasure and joy to man, everything that he considered to be for his fulfilment." (Bănățeanu, 1985: 285) This assignment of aesthetic value occurred in a context where these elements were perceived as congruent with the ideals, vital needs, and specificities of a certain epoch or culture. Towards the end of his life, Nicolae Iorga pointed out that "beauty - as understood by the people - represents an integral concept and a synthesis between morality and the love of harmony. Morality is nothing but beauty, and beauty is not actually morality, things that philosophers distinguish, but the people put together." (Iorga, 1940: 86) Thus, within the context of Romanian decorative art, beauty manifests in all its aspects and represents an essential element in

colective conferind fiecărui obiect util o percepție nu doar ca fiind funcțional, ci și ca fiind estetic plăcut, deoarece aspectul utilitar este asociat cu frumusețea. Mai mult, în cadrul acestei concepții estetice, se recunoaște existența mai multor forme de frumusețe, precum cea socială, etnică, erotică sau ludică, toate având o importanță deosebită în cadrul colectivității.

Prin prisma conceptului de „Einfühlung” al lui Theodor Lipps, în cartea sa *Estetica. Bazele esteticii*, dedicată teoriei empatiei estetice, costumul tradițional din Banat devine o formă de artă care transcende simpla observare vizuală. Acest concept sugerează că observatorul nu este doar un spectator pasiv al operei de artă, ci este invitat să-și proiecteze propriile sentimente și emoții în obiectul estetic.

Astfel, atunci când privim un costum tradițional, suntem încurajați să intrăm în rezonanță emoțională cu simbolurile, modelele și culorile acestuia. Prin intermediul empatiei estetice, observatorul poate experimenta o conexiune profundă cu valorile, tradițiile și identitatea culturală exprimate de costumul tradițional. Această înțelegere a esteticii costumului tradițional din Banat nu se limitează doar la aprecierea aspectelor vizuale ale acestuia, ci implică și o interpretare și o înțelegere a semnificațiilor culturale și sociale asociate. Așadar, costumul tradițional devine mai mult decât o simplă îmbrăcăminte, rezultând un mijloc prin care se transmite și se perpetuează moștenirea culturală și identitatea colectivă a comunității.

collective thought, endowing each utilitarian object with a perception not only of functionality but also of aesthetic pleasure, as utilitarian appearance is associated with beauty. Moreover, within this aesthetic conception, the existence of multiple forms of beauty is recognized, such as social, ethnic, erotic, or playful, all of which hold significant importance within the community.

Through the lens of Theodor Lipps' concept of "Einfühlung" in his book *Aesthetics: The Foundations of Aesthetics*, dedicated to the theory of aesthetic empathy, the traditional costume from Banat, viewed through aesthetic analysis, becomes a form of art that transcends the visual observation. This concept suggests that the observer is not just a passive spectator of the artwork but is invited to project their own feelings and emotions onto the aesthetic object.

Thus, when we look at a traditional costume, we are encouraged to resonate emotionally with its symbols, patterns, and colours. Through aesthetic empathy, the observer can experience a profound connection with the values, traditions, and cultural identity expressed by the traditional costume. This understanding of the aesthetics of the Banat traditional costume is not limited to merely appreciating its visual aspects but also involves interpreting and understanding the cultural and social significances associated with it. Thus, the traditional costume becomes more than just clothing, serving as a means through which cultural heritage and collective identity of the community are transmitted and perpetuated.

„Această continuitate în timp și spațiu, aduce și o evoluție estetică impresionantă. În cazul țesăturilor asistăm la apariția unei emoții estetice, care include ideea de permanență, prin integrarea și dezvoltarea simbolurilor grupate, în locuri alese și destinate amplasărilor vizibile. Eficiența, utilitatea pot fi atât de comunicare de sentimente, cât și de consemnare benefică, de realizare magică, împlinire etnică, de prestigiu social sau personal care toate pot oferi emoții estetice, pe planuri diferite, raportate la concepția de viață, la specificul etnic al comunității respective”(Bănățeanu, 1985: 236).

În viziunea lui Wilhelm Wörringer, în cartea sa *Abstracție și intropatie*, regăsim omul primitiv într-o confruntare constantă cu o lume pe care o percepea ca fiind misterioasă și înspăimântătoare, datorită complexității sale, generând astfel un sentiment de frică și anxietate spirituală. În încercarea de a atenua această stare tensionată și de a se sustrage din imprevizibilitatea unei realități considerate ostile, omul primitiv resimțea dorința de a se înconjura de un mediu alcătuit din elemente simple, statice și permanente. În acest sens, omul primitiv căuta să creeze o lume stabilă și neschimbătoare, dar era incapabil să o realizeze printr-o expresie artistică abstractă, redusă la câteva forme geometrice fundamentale. Astfel, fluiditatea formelor naturale era înlocuită de forme rigide și fixe. Formele geometrice abstracte, precum linia dreaptă, triunghiul, pătratul și cercul, (Figura 1 și 2) predominant ornamentale în arta sa, erau reprezentarea unei profunde nevoi

"This continuity across time and space also brings about an impressive aesthetic evolution. In the case of textiles, we witness the emergence of an aesthetic emotion, which includes the idea of permanence, through the integration and development of grouped symbols, in chosen and intended locations for visible placement. Efficiency, utility, can serve both as a means of communicating feelings and as beneficial recording, magical accomplishment, ethnic fulfilment, social or personal prestige, all of which can offer aesthetic emotions on different levels, relative to the community's life conception and ethnic specificity." (Bănățeanu, 1985: 236)

In Wilhelm Wörringer's vision, as presented in his book *Abstraction and Empathy*, we find primitive man in a constant confrontation with a world perceived as mysterious and frightening due to its complexity, generating feelings of fear and spiritual anxiety. In an attempt to alleviate this tense state and to escape the unpredictability and intricacy of a perceived hostile reality, primitive man felt the desire to surround himself with a environment composed of simple, static, and permanent elements. In this sense, primitive man sought to create a stable and unchanging world, but unable to achieve this through abstract artistic expression, reduced to a few fundamental geometric forms. Thus, the fluidity of natural forms was replaced by rigid and fixed forms. Abstract geometric shapes, such as the straight line, triangle, square, and circle, predominantly ornamental in his art, were the expression of a deep inner need for certainty and harmony. We can observe that the origin of

interioare de certitudine și armonie. Putem observa că originea artei primitive nu rezidă în dorința de a imita natura, ci dimpotrivă, în tendința de a evada din lumea naturală și de a accesa un univers al abstractizării geometrice și al valorilor absolute, ca o formă de refugiu și de asigurare a stabilității și echilibrului emoțional.

Un exemplu elocvent în acest sens este apariția preistorică a „X”-ului, care „constituie în neolitic modalități de interpretare, de întâlnire și acroșare a lumii de sus cu lumea de jos. Dominată de conservatorism, cultura tradițională românească, se aseamănă cu cultura tradițională din Sardinia, Țara Bascilor și Berberilor, care par a conține elemente viguroase ale culturilor pre-indo-europene.” (Arhire, 2020: 193) Numele sub care acest motiv ornamental este cunoscut „X”, poate fi întâlnit și în zilele noastre sub denumirea de „păpușă”. (Figura 3) În special, țesăturile au devenit suporturi predilecte pentru plasarea „păpușii”, care inițial avea o funcție apotropaică, fiind asociată cu aspecte estetice și tradiționale. Această prezență se regăsește în diverse culturi din România, Bulgaria, Serbia, Albania, Grecia, Turcia, Armenia, Egipt, Maroc, Peru și în cultura tradițională a Pieilor roșii din nord-vestul continentului american. Acest fenomen atestă universalitatea și adâncimea sa în credințele și culturile umane, indicând o vechime insondabilă.

În istoria Europei, procesul de creștinare a popoarelor a fost un fenomen complex, cu consecințe profunde asupra culturii și religiei. Odată cu convertirea la creștinism, s-a

primitive art does not lie in the desire to imitate nature, but rather, in the tendency to escape from the natural world and to access a universe of geometric abstraction and absolute values, as a form of refuge and assurance of stability and emotional balance.

An eloquent example in this regard is the prehistoric emergence of the "X," which "in the Neolithic constitutes ways of interpretation, encounter, and connection between the upper and lower worlds. Dominated by conservatism, Romanian traditional culture resembles traditional culture in Sardinia, the Basques, and the Berbers, which seem to contain vigorous elements of pre-Indo-European cultures." (Arhire, 2020: 193) The ornamental motif known as the "X," under the name of "the doll," can still be encountered today. Particularly, textiles have become favoured mediums for placing this "doll," which initially had an apotropaic function, being associated with aesthetic and traditional aspects. This presence is found in various cultures from Romania, Bulgaria, Serbia, Albania, Greece, Turkey, Armenia, Egypt, Morocco, Peru, and in the traditional culture of Native Americans in the northwest of the American continent. This phenomenon attests to its universality and depth in human beliefs and cultures, indicating an unfathomable antiquity.

In European history, the process of Christianizing peoples was a complex phenomenon with profound consequences on culture and religion. With the conversion to Christianity, a

născut o nouă etapă în evoluția spirituală a acestor societăți, marcând un punct de cotitură în diversitatea tradițiilor și credințelor locale. În ciuda eforturilor de uniformizare religioasă, diversitatea tradițiilor etnice nu a dispărut, ci a fost reinterpretată și adaptată în contextul creștin. Mircea Eliade notează, în lucrarea sa *Istoria credințelor și ideilor religioase*: „creștinarea popoarelor europene n-a reușit să șteargă diversitatea tradițiilor etnice. Convertirea la creștinism a dat loc la simbioze și sincretisme religioase care, de multe ori, ilustrează cu strălucire creativitatea specifică culturilor populare. Continuitatea din neolitic până în secolul al XIX-lea a anumitor culte, mituri și simboluri este în legătură cu pietrele, apa și vegetația, prin convertirea lor, chiar superficială; numeroasele tradiții etnice precum și mitologii locale au fost omologate, adică integrate, în aceeași istorie *sfântă* și exprimate în același limbaj al credinței și mitologiei creștine” (Eliade, 1991: 218).

În prezent, țesăturile bănățene continuă să fie o sursă bogată de simboluri și semnificații, reflectând o istorie îndelungată și o moștenire culturală complexă. Prin intermediul conceptului de inconștient colectiv, formulat de Carl Jung, putem înțelege că simbolurile încorporate în aceste țesături nu sunt simple decoruri, ci poartă în ele o adâncime psihologică și spirituală care depășește individualitatea creatorilor lor și transcende timpul și spațiul.

Aceste simboluri sunt păstrate și transmise din generație în generație, reprezentând o memorie colectivă a comunității și o

new stage in the spiritual evolution of these societies was born, marking a turning point in the diversity of local traditions and beliefs. Despite efforts of religious standardization, ethnic traditions did not disappear but were reinterpreted and adapted within the Christian context. Mircea Eliade notes in his work *The History of Religious Ideas* that "the Christianization of European peoples did not succeed in erasing the diversity of ethnic traditions. Conversion to Christianity gave rise to religious symbioses and syncretism's that often brilliantly illustrate the specific creativity of popular cultures. The continuity from the Neolithic period to the 19th century of certain cults, myths, and symbols related to stones, water, and vegetation, through their conversion, even superficially, numerous ethnic traditions as well as local mythologies, were homologated, that is, integrated, into the same "sacred" history and expressed in the same language of Christian faith and mythology." (Eliade, 1991: 218)

Currently, Banat textiles continue to be a rich source of symbols and meanings, reflecting a long history and a complex cultural heritage. Through the concept of the collective unconscious formulated by Carl Jung, we can understand that the symbols incorporated into these textiles are not mere decorations but carry within them a psychological and spiritual depth that surpasses the individuality of their creators and transcends time and space.

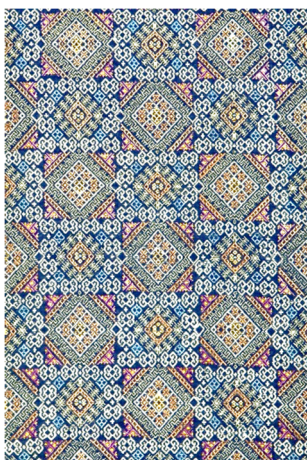
These symbols are preserved and passed down from generation to generation, representing a collective memory of the community and an

exprimare a identității culturale a locului. Prin intermediul simbolurilor înfățișate în țesături, se păstrează conexiuni cu tradițiile ancestrale, miturile și credințele străvechi, reflectând valorile și înțelegerea lumii, ale populației bănățene de-a lungul timpului.

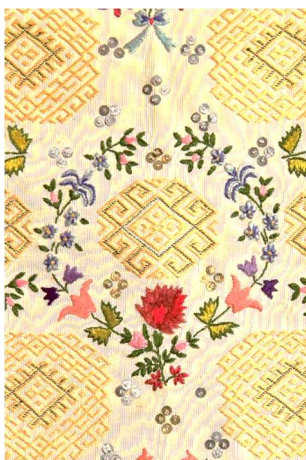
Astfel, simbolurile din țesăturile bănățene nu reprezintă doar o manifestare artistică sau decorativă, ci sunt purtătoare a unei înțelegeri mai profunde a identității și a tradițiilor comunității, constituind astfel un element esențial în cadrul patrimoniului cultural al regiunii Banatului.

expression of the cultural identity of the place. Through the symbols depicted in textiles, connections with ancestral traditions, ancient myths, and beliefs are maintained, reflecting the values and understanding of the world held by the Banat population over time.

Thus, the symbols in Banat textiles not only represent an artistic or decorative expression but also carry a deeper understanding of the community's identity and traditions, thereby constituting an essential element within the cultural heritage of the Banat region.

(1)

(2)

(3)

CONCLUZII

Concluzionăm că atât știința cât și filozofia reprezintă piloni ai formării conștiinței umane, contribuind la modelarea vieții și la dezvoltarea individului ca ființă spiritualizată, influențată de cultură. Pe de altă parte, credința și viziunea mistică servesc funcții de creație, vitalizare și recuperare a energiilor, cunoașterea fiind subordonată acestora. Totuși, cele două funcții nu sunt complet separate, ci se intersectează, astfel

CONCLUSIONS

We conclude that both science and philosophy represent pillars in shaping human consciousness, contributing to the moulding of life and the development of the individual as a spiritual being influenced by culture. On the other hand, faith and mystical vision serve functions of creation, vitalization, and replenishment of energies, with knowledge being subordinated to them. However, these two functions

încât nicio disciplină să nu fie exclusiv cunoaștere fără influențe plăsmuitoare asupra vieții și nici să fie doar o modelare a conștiinței fără a apela în vreun fel la cunoștințe sau filozofie.

Rezultat al sinergiei celor doi piloni fundamentali, misticismul se dezvăluie ca un amalgam de realitate și irealitate, de adevăr și poezie, toate în slujba transformărilor spirituale majore, în a aduce roadele cele mai prețioase ale vieții și în a înălța caracterul uman la niveluri supraumane. Misticismul autentic, prin intensitatea lui, constă în ștergerea sentimentului de existență separată prin contopirea existenței individuale într-o unitate indistinctă, prin absorbirea eului într-un ocean fără fund, prin scufundarea abisală în fundamentul tuturor lucrurilor, al unității în diversitate.

Explorarea esteticii și a emoției estetice în contextul textilelor tradiționale din Banat conduce la ideea că aceste artefacte nu sunt doar simple obiecte materiale, ci reprezintă expresii ale unei identități culturale bogate și variate. Estetica acestor textile transcende aspectele pur funcționale sau ornamentale, angrenându-se într-o relație profundă cu emoțiile și trăirile individuale și colective.

Este evident că fenomenul spiritualității populare, considerat ca un sistem complex de credințe, convingeri și reprezentări despre lumea naturală și cea supranaturală, alături de experiențele legate de manifestările comunitare semnificative din viața satului, constituie un domeniu de studiu profund și captivant. Deosebit de interesant este faptul că, în ciuda trecerii timpului și a schimbărilor sociale,

are not entirely separate but intersect, so that no discipline is exclusively knowledge without shaping influences on life, nor is it merely shaping consciousness without somehow drawing on knowledge or philosophy. As a result of the synergy between these two fundamental pillars, mysticism reveals itself as an amalgamation of reality and unreality, of truth and poetry, all in the service of major spiritual transformations: in yielding life's most precious fruits and in elevating human character to superhuman levels. Authentic mysticism, through its intensity, consists in erasing the sense of separate existence by merging individual existence into an indistinct unity, by absorbing the self into a bottomless ocean, by plunging into the abyssal depths of the foundation of all things, of unity in diversity.

Exploring the aesthetics and aesthetic emotion in the context of traditional textiles from Banat, it is evident that these artifacts are not merely material objects, but rather expressions of a rich and varied cultural identity. The aesthetics of these textiles transcend purely functional or ornamental aspects, engaging in a profound relationship with individual and collective emotions and experiences.

It is obvious that the phenomenon of folk spirituality, regarded as a complex system of beliefs, convictions, and representations about the natural and supernatural world, along with experiences related to significant communal manifestations in village life, represents a profound and captivating field of study. Particularly interesting is the fact that, despite the passage of time and social changes,

elementele fundamentate pe credință au persistat și au rezistat testului istoriei, demonstrând astfel natura lor durabilă și persistentă în conștiința colectivă. Această rezistență și permanență a credințelor și reprezentărilor populare subliniază importanța lor în cadrul comunităților și evidențiază rolul esențial pe care îl joacă în construirea și menținerea identității culturale și spirituale.

faith-based elements have persisted and withstood the test of history, thus demonstrating their enduring and persistent nature in the collective consciousness. This resilience and permanence of folk beliefs and representations underscore their importance within communities and highlight the essential role they play in shaping and maintaining cultural and spiritual identity.

BIBLIOGRAFIE • REFERENCES

- Arhire, Dan, (2020), *Elements of Traditional Ornamentation - Roots*, Bucharest, Romania, Ethnologica Publishing House
- Bănățeanu, Tancred, (1985), *Prolegomena to a Theory of Aesthetics of Folk Art*, Bucharest, Romania, Minerva Publishing House
- Blaga, Lucian, (1942), *Religion and Spirit*, Bucharest, Romania, Dacia Traiana Publishing House
- Florian, Mircea, (1946), *Mysticism and Faith*, Bucharest, Romania, Royal Foundation for Literature and Art Publishing House
- Eliade, Mircea, (1991), *History of Religious Beliefs and Ideas*, Bucharest, Romania, Scientific Publishing House
- Iorga, Nicolae, (1940), *Beauty in Popular Conception, advice in the dark*, (vol. II), Bucharest, Romania, Foundation for Literature and Art Publishing House "King Carol II"
- Lipps, Theodor, (1987), *Aesthetics*, Bucharest, Romania, Meridiane Publishing House
- Wörringer, Wilhelm, (1970), *Abstraction and Empathy*, Bucharest, Romania, Universe Publishing House